

ASPECTE ALE ECONOMIEI
ROMÂNEȘTI ÎN TIMPUL
RĂZBOIULUI RECE
(1946-1991)

PETRE OPRIS

Colectia
Contributors.ro

TREI

EDITOR:

Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL:

Magdalena Mărculescu

REDACTOR:

Daniel Eberhat

COPERTA:

Alexe Popescu

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Carusel Multimedia

CORECTURĂ:

Dușa Udrea-Boborel
Carmen Eberhat

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OPRIȘ, PETRE

Aspecte ale economiei românești în timpul Războiului Rece (1946–1991) /

Petre Opriș. - București : Editura Trei, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-40-0683-7

330

94

© Editura Trei, 2019

O.P. 17, GHIȘUL 1, C.P. 0490, BUCUREȘTI

TEL.: +4 021 300 60 90; FAX: +4 0372 25 20 20

E-MAIL: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

Cuprins

Notă introductivă	7
<i>Datoria financiară a Germaniei față de România și soluția acceptată în anul 1947</i>	13
<i>Operațiuni cu aurul românesc din țară și din străinătate (1947–1970)</i>	30
<i>Compania Ford propune, Nicolae Ceaușescu refuză (1966–1970)</i>	48
<i>Nemulțumiri ale minerilor din Valea Jiului și din zona Anina și implicarea armatei române la obiectivele economice naționale (1945–1986)</i>	60
<i>Investiții în România: cazul Întreprinderii de Osii și Boghiuri Balș (iulie 1971)</i>	70
<i>Opiniile lui Nicolae Ceaușescu despre concursurile cu premii de la televiziune și despre filmele artistice occidentale (1971–1974)</i>	81
<i>Incendii la instalațiile petrochimice din România (1974–1983)</i>	86
<i>Implicarea Elenei Ceaușescu în acordarea unor burse și în achiziționarea de licențe de fabricație și avioane</i>	98
<i>Exporturi de produse românești în SUA și repatrierea profitului obținut (1980–1983)</i>	103
<i>O evaluare a programului pentru producerea de aparatură medicală în România (22 decembrie 1980)</i>	116

<i>Criza datoriei externe</i>	
<i>a României (1980–1985)</i>	125
<i>Achiziționarea de avioane turboreactoare</i>	
<i>pentru compania Tarom (1968–1974)</i>	147
<i>Planuri privind fabricarea unor avioane</i>	
<i>de pasageri în România (1970–1989)</i>	171
<i>Avioane noi pentru Armata Română (1986–1989)</i>	189
<i>Concluzii</i>	203
Lista abrevierilor	208
Lista ilustrațiilor	209
Lista documentelor	217
Bibliografie	364
Despre autor	376
Indice	378

Notă introductivă

Logodnica mea, Karina, m-a întrebat de curând de ce autoritățile poloneze au insistat la începutul anilor '70 pentru dezvoltarea unor relații economice cu Australia și când anume au fost stabilite relații diplomatice între România și Australia (la 18 martie 1968). Nu este prima dată când, în cadrul cercetărilor sale, face analogii între situațiile politico-economice și diplomatice de la Varșovia și București din perioada Războiului Rece.

Având zilnic un contact permanent cu un adevărat catalizator al propriilor mele cercetări (pe scurt, o muză încântătoare), a fost firesc să analizăm evoluția generală a economiei românești din timpul Războiului Rece pornind de la sintagma „globalizarea comunismului”. De exemplu, ambele regimuri politice din România și Polonia de după 1945 au stabilit planuri economice pe termen lung pe baza unor influențe decisive din partea Uniunii Sovietice și foarte multe evenimente care au avut loc în cele două state europene în perioada Războiului Rece pot fi analizate astăzi cu ajutorul similitudinilor specifice regimurilor politice comuniste instalate de autoritățile sovietice în Europa Centrală și de Est cu ajutorul Armatei Roșii, începând din anul 1944.

Primele elemente caracteristice ale unei economii de tip comunist care ne vin în minte, instantaneu, sunt penuria de alimente și bunuri de strictă necesitate, frigul din locuințe, cozile din fața

magazinelor de stat și manifestațiile butaforice organizate de propagandiștii partidelor comuniste în scopul celebrării unor așa-zise succese politice, economice etc. Și, dacă românii l-au importat pe Moș Gerilă în locul lui Moș Crăciun în perioada Războiului Rece, polonezii au primit și ei un cadou, tot de la sovietici: pe Dziadek Mróz (Bunicul Ger; Ded Moroz, în limba rusă).

La acestea se poate adăuga autocenzurarea limbajului, pe care cetățenii din aceste state au aplicat-o în dialogul cu autoritățile comuniste, refuzând să-și expună deschis punctele de vedere pertinente pentru a nu fi considerați, apoi, inamici ai regimului și pedepsiți pentru faptul că își exprimau în mod public opiniile critice față de eșecurile înregistrate de conducători în diferite domenii de activitate.

Sinceritatea nu a fost niciodată o calitate apreciată de liderii sectanților crescuți și cultivați de autoritățile politice de la Moscova, în organizația „Komintern” sau în afara acesteia, pentru a promova o revoluție comunistă mondială și interesele fostului Imperiu Țarist (transformat, în anul 1917, într-un Imperiu Roșu).

Sintagma „globalizarea comunismului” se poate regăsi și în selecția de fotografii pe care am realizat-o pentru volumul de față. Aici se cuvine să amintim că a existat o anumită diferență între regimurile comuniste din România și Polonia, în a doua parte a anilor '80. Pentru exemplificare, am ales o fotografie cu Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov de la mitingul prieteniei româno-sovietice (26 mai 1987) și o fotografie realizată după un an, când liderul politic sovietic și soția sa au asistat la spectacolul în care artistul polonez de cabaret Andrzej Rosiewicz a interpretat melodia „Wieje wiosna ze wschodu” [Adie primăvara dinspre Est].

După mitingul desfășurat la Sala Palatului din București, a avut loc, în aceeași seară, un spectacol de gală la Teatrul Național din București, în onoarea oaspeților sovietici (reprezentatie de la care nu am găsit nicio fotografie).

Actorul Andrzej Rosiewicz interpretează melodia *Wije wiosna ze wschodu* [*Adie primăvara dinspre Est*] în fața oaspeților sovietici ai generalului Wojciech Jaruzelski, în spectacolul desfășurat la 12 iulie 1988 în curtea Palatului Wawel din Cracovia.

Un an mai târziu, generalul Wojciech Jaruzelski a asistat, alături de Mihail Gorbaciov, de soția acestuia, Raisa, și de câțiva membri ai delegației sovietice, la spectacolul desfășurat în curtea Palatului Wawel din Cracovia (12 iulie 1988) și s-au amuzat copios în momentul în care Andrzej Rosiewicz a dedicat melodia sa „Perestroikăi” și a cântat pe scenă „Może wiosna też u nas/Już na dobre zagości/Może wreszcie zrejterują/Stróże kłamstwa i ciemności/Michaił, ta piosenka dla ciebie/Co ty nowe reformy/Michaił, ty wprowadzisz nowy spokój/Nie Angielski, nie Francuski, bo ty Rosyjski bohater” [Poate că primăvara, de asemenea, este cu noi/Imediat va rezolva bine/Poate că se pensionează în cele din urmă/Gardienii minciunilor și întinericului/Mihail, cântecul [este] pentru tine/Care sunt noile reforme[?]/Mihail, vei aduce o nouă pace/Nu engleză, nu franceză, deoarece [ești] erou rus]. Diferența dintre acest mesaj și ideile staliniste expuse de Nicolae Ceaușescu lui Mihail Gorbaciov la diferite întâlniri era enormă și încercăm doar să ne imaginăm ce

reacție negativă ar fi putut avea liderul comunist român și soția sa dacă ar fi asistat la spectacolul de la Cracovia (transmis în direct de Televiziunea polonă) — în comparație cu cântecele muncitorești-revoluționare și cu spectacolele muzical-literar-coregrafice ipocrite organizate în România, în stil nord-coreean, pentru perpetuarea cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu.

Un alt impuls pe care l-am primit pentru realizarea acestui volum a venit de la București. Domnul Lucian Popescu a insistat încă din toamna anului 2015 să adun între copertele unei cărți mai multe articole pe teme economice, pe care le-am publicat pe platforma Contributors. În calitate de editor al acesteia, domnul Popescu a avut amabilitatea să găzduiască, inițial, articolele mele cu o tematică militară — în scopul marcării a 50 ani de la așa-zisa Declarație de Independență a autorităților comuniste de la București față de cele de la Moscova. Cercetarea noastră a evoluat în timp către subiecte politice, economice și sociale și, recent, s-a concretizat prin publicarea la Editura Militară a volumului intitulat *Licențe străine pentru produse civile și militare fabricate în România (1946–1989)*.

În cartea de față am reluat anumite aspecte și informații expuse în volumul indicat și în articolele apărute pe platforma Contributors și, în mai multe cazuri, le-am dezvoltat, deoarece, între timp, am reușit să găsesc noi surse documentare, interesante și inedite pentru publicul din România. În plus, în a doua jumătate a volumului de față, am adăugat 17 documente românești din perioada 1966–1989, pentru a le facilita cititorilor înțelegerea cadrului general în care se desfășurau discuțiile la nivel înalt și a modului în care se adoptau la București hotărârile pe teme economice.

Nu în ultimul rând, se cuvine să menționăm sfaturile primite de-a lungul anilor de la mai mulți cititori anonimi pe platforma Contributors, care au considerat că o parte dintre articolele apărute prin grija domnului Lucian Popescu ar trebui publicate într-un volum. Inițial, am intenționat să public în volum materialele care aveau tematica politică și militară, apoi pe cele din domeniul economic. Insistența cu care am fost rugat și faptul că nu am găsit, până

în prezent, nicio lucrare românească de sine stătătoare în care să fie abordate în mod critic aspecte ale economiei românești din anii '80 m-au determinat să revin asupra planului meu inițial. Este adevărat că în România există lucrări foarte valoroase de istorie economică — trei dintre acestea, teze de doctorat, fiind deja publicate¹ —, însă autorii lor nu au trecut de anul 1974 deoarece, în momentul efectuării cercetărilor, era limitat accesul la documentele din perioada 1975–1989 din fosta arhivă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Pentru a depăși acest impediment, am consultat lucrările unor istorici dedicate politicii externe a României din perioada Războiului Rece², încercând să stabilesc legături cu informațiile din documentele pe care le-am găsit în Arhivele Naționale ale SUA și în dosarele puse la dispoziție cu amabilitate de personalul Arhivelor Naționale ale României — căruia îi mulțumesc și pe această cale.

Totodată, îmi exprim gratitudinea față de conducerea Editurii Trei pentru interesul acordat și susținerea editării acestui volum, precum și domnului Lucian Popescu pentru colaborarea deosebită în acest proiect.

Petre Opriș

Varșovia, 28 decembrie 2018

¹ Florian Banu, *Asalt asupra economiei României – de la Solagra la SOVROM (1936–1956)*, Editura Nemira, București, 2004; Liviu Țăranu, *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (1949–1965)*, Editura Enciclopedică, București, 2007; Brîndușa Costache, *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, 1949–1974*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012.

² Vasile Buga, *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov, 1985–1991*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007; Dan Cătănuș, *Tot mai departe de Moscova... Politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez, 1956–1965*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011; Vasile Buga, *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012; Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin. *Stenograme, note de convorbire, memorii, 1944–1952*, editori: Dan Cătănuș, Vasile Buga, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012; Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1965–1989*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2013; idem, *Sub lupa Moscovei. Politica externă a României. 1965–1989*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015.

Datoria financiară a Germaniei față de România și soluția acceptată în anul 1947

12 februarie 2018

Există oameni care se consideră predestinați pentru a-i conduce pe semenii lor. În acest scop, ei nu ezită să vânture în mass-media cifre mari despre datoria financiară pe care autoritățile germane o aveau față de România la 8 mai 1945 (echivalentul a 18 miliarde de euro, în opinia lor) și speră, probabil, că nimeni nu va îndrăzni să-i contrazică pe platourile de televiziune unde au fost invitați.

Pentru a demonta șarada propagandistică începută în anul 2010 în România, ne-am propus să prezentăm realitatea din perioada 1919–1947, situația generală a despăgubirilor de război pe care autoritățile de la Berlin trebuiau să le achite în perioada interbelică și modul în care au acționat cele Patru Mari Puteri în anul 1947, pentru a fi sigure că vor primi despăgubiri de la autoritățile germane după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial.

Înainte de semnarea Tratatului de Pace de la Versailles (28 iunie 1919), liderii politici ai țărilor care au învins Germania în Primul Război Mondial nu au reușit să ajungă la un acord în privința modului de formare a cuantumului despăgubirilor germane care urmau să fie plătite statelor învingătoare. Pentru rezolvarea problemei, a fost înființată o Comisie interaliată specială. Aceasta a alcătuit o listă în care s-a prevăzut achitarea de către autoritățile

de la Berlin a 132 miliarde mărci aur în decurs de 30 de ani, începând cu 1 mai 1921.¹

Din cauza problemelor politice și economice interne, germanii au achitat târziu o parte din sumele stabilite în graficul elaborat de Comisia interaliată. În consecință, politicienii din Marea Britanie și SUA au revizuit de două ori planul despăgubirilor de război care trebuiau plătite de autoritățile de la Berlin („Planul Dawes“, în 1924, și „Planul Young“, în 1930). Scopul urmărit de liderii politici americani și britanici a fost de a-i convinge pe germani să achite despăgubiri statelor europene, care aveau la rândul lor datorii foarte mari de plătit față de SUA (11,5 miliarde de dolari în anul 1922), deoarece se împrumutaseră de la americani în Primul Război Mondial, pentru a-și dezvolta armatele și a obține victoria finală.²

În cele din urmă, reparațiile de război neplătite de autoritățile de la Berlin până la 1 iulie 1932 au fost anulate complet (93 de miliarde de mărci aur), în conformitate cu hotărârile adoptate la Conferința de la Lausanne (16 iunie–9 iulie 1932), în timp ce alte state din Europa, datoare față de SUA, nu au fost scutite de achitarea sumelor împrumutate în perioada 1914–1918.³

Anexarea Austriei (12 martie 1938) și dispariția statului cehoslovac (15 martie 1939) au permis firmelor germane să utilizeze Dunărea pentru a crește importurile de produse agricole și petrol din România, precum și exporturile de produse germane către Peninsula Balcanică, în defavoarea rutei maritime, mult mai lungi și mai lente: Marea Nordului — Oceanul Atlantic — Marea Mediterană — Marea Neagră. Franța și Marea Britanie au urmărit cu îngrijorare expansiunea economică a Germaniei în regiune, iar tratatul economic româno-german încheiat la 23 martie 1939 a consfințit dreptul autorităților de la Berlin de a folosi zonele scutite

¹ Constantin Bușe, *Din istoria relațiilor internaționale. Studii*, Editura Enciclopedică, București, 2009, pp. 265–286.

² *Ibidem*, p. 288. De exemplu, autoritățile franceze aveau de achitat 4 miliarde de dolari, iar cele britanice 4,5 miliarde de dolari.

³ *Ibidem*, pp. 348–349.

de taxe vamale din porturile românești de la Dunăre (în special cele de la Galați și Brăila).

Ulterior, presiunile economice germane asupra autorităților de la București s-au accentuat și, după rapturile teritoriale din vara anului 1940, România a intrat complet în sfera de influență germană. La 4 decembrie 1940, a fost semnat la Berlin un acord de colaborare între cele două state, în scopul creșterii masive a exporturilor românești de petrol, produse agricole și forestiere către Germania și a importurilor de armament, muniții, tehnică de luptă și echipamente militare germane necesare armatei române.

Întâlnirea dintre Adolf Hitler și generalul Ion Antonescu, în cursul căreia s-a discutat despre participarea armatei române la operațiunea militară germană „Barbarossa” – invadarea Uniunii Sovietice (München, 12 iunie 1941).

După izolarea Armatei a 6-a germane la Stalingrad de către trupele sovietice și pierderea a aproximativ 150 000 de militari români în bătălia respectivă, mareșalul Ion Antonescu a reanalizat relațiile de colaborare cu Germania și, în cursul vizitei sale la Berlin din ianuarie 1943, a semnat un nou protocol economic. În acel document s-a prevăzut ca Germania să deschidă un nou credit în favoarea României, în scopul furnizării de tehnică de luptă

modernă pentru armata română, slăbită după pierderile umane și materiale suferite la Stalingrad. În schimb, autoritățile de la București au acceptat să trimită 4 milioane de tone de petrol în Germania și Italia în cursul anului 1943.

Schimburile economice dintre cele două state au continuat până la 23 august 1944. Lovitura de stat care a avut loc la București a întrerupt colaborarea politică, militară, economică și diplomatică româno-germană, în condițiile în care autoritățile române aveau de primit de la Berlin circa 1,3 miliarde de mărci germane pentru produsele exportate și neachitate de guvernul german. În același timp, armamentul, tehnica de luptă, munițiile și echipamentele pe care România le-a primit din Germania și nu le-a plătit până la 23 august 1944 erau în valoare de 1,25 miliarde de mărci.

Regele Carol al II-lea al României, în uniformă de colonel al armatei polone, așteaptă începerea paradei militare (Biedrusko, 28 iunie 1937). În stânga, fiul său, Mihai, viitor Rege al României. În partea dreaptă, mareșalul Edward Śmigły-Rydz.

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a însemnat, printre altele, recunoașterea înfrângerii României în războiul la care participa de la 22 iunie 1941 (o capitulare necondiționată, anunțată unilateral

de Regele Mihai I). Acea situație a fost menționată în preambulul „Convenției de armistițiu între guvernul român și guvernele Națiunilor Unite“, încheiată la Moscova (12 septembrie 1944), în felul următor: „Guvernul și Înaltul Comandament al României, recunoscând faptul înfrângerii României în războiul împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii și a celorlalte Națiuni Unite, acceptă condițiunile armistițiului, prezentate de către Guvernele sus-menționatele trei Puteri Aliate, acționând în interesul Națiunilor Unite“¹.

În telegrama trimisă la 12 septembrie 1944 Departamentului de Stat al SUA, Averel Harriman (ambasadorul SUA la Moscova) a menționat că nu a avut timp să analizeze cererile românești de includere în Convenția de Armistițiu a propunerilor privind „impunerea unui termen-limită ocupației militare (sovietice — *n.n.*) și valabilității articolelor respective ale acordului de armistițiu, precum și la recunoașterea concretă a statutului de aliat sau cobeligerant pentru România.

Românii au protestat energic în legătură cu clauza privind daunele de război, cerând ca aceasta să fie mai flexibilă pentru a preîntâmpina o posibilă incapacitate de plată.

Ei au mai cerut, de asemenea, o recunoaștere mai mare a contribuției administrației românești la aplicarea măsurilor de poliție și administrative interne reclamate de acord. Molotov nu a manifestat dorința de a da nici un fel înapoi în problema despăgubirilor și nu a consimțit la nimic din ceea ce ar fi limitat puterea militară sau polițienească rusă în România în timpul perioadei [de ocupație] militară“².

¹ 23 august 1944. *Documente 1944*, vol. II, Direcția Generală a Arhivelor Statului, Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 707.

² *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers 1944, Volume IV, Europe, Rumania*, Washington 1966, pp. 231–232. The National Archives of the United States, Washington D.C., General Records of the Department of State (RG 59), European War 740.00119 EW 1939/9 – 1244. Apud 23 august 1944. *Documente 1944, op. cit.*, p. 713 (*Documentul nr. 844*).

Atitudinea ministrului sovietic Viaceslav Molotov față de România nu s-a schimbat în anii care au urmat. Cu toate acestea, reprezentanții României au solicitat la Paris acordarea statutului de țară cobeligerantă, în locul celui de stat învins în război (12 august 1946). Despre acea situație, regretatul istoric Valeriu Florin Dobrinescu a precizat în anul 1988, în volumul său care a fost ulterior premiat de Academia Română, următoarele:

„România cerea statut de cobeligerant, înlăturarea din proiectul de tratat a stipulațiilor articolului 30 (clauza națiunii celei mai favorizate), îmbunătățirea clauzelor economice care afectau grav situația țării și politica sa economică, îmbunătățirea condițiilor privitoare la limitarea armamentului. [...]”

Referindu-se la clauzele economice și militare, pe care le-a calificat ca injuste în cea mai mare parte, [ministrul Afacerilor Externe] Gheorghe Tătărescu a solicitat [la 13 august 1946] o ameliorare, ținând cont de eforturile în războiul antihitlerist, ca și de situația noastră precară economică. Guvernul român, preciza el, își rezervă dreptul de a pretinde despăgubiri și reparații atât de la Germania, cât și de la Ungaria¹.

Din păcate pentru cetățenii României, reprezentanții Națiunilor Unite nu au recunoscut statutul de țară cobeligerantă la reuniunile de la Paris, din anii 1946 și 1947, România fiind considerată un stat învins — așa cum s-a consemnat în „Convenția de armistițiu” (Moscova, 12 septembrie 1944). În consecință, autoritățile de la București au fost obligate să renunțe definitiv la circa 1,3 miliarde de mărci — datorie pe care fostul guvern de la Berlin o avea pentru petrolul și produsele agricole românești exportate în Germania până la 23 august 1944 și care nu fuseseră achitate de statul german. Totodată, România a fost obligată să plătească toate facturile neachitate din perioada în care mareșalul Ion Antonescu s-a aflat la putere, pentru tehnica

¹ Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945–1947)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, pp. 150; 156.

de luptă, armamentul și echipamentele importate din Germania, în valoare totală de 1,25 miliarde de mărci.¹

Statutul de țară învinsă în cel de-Al Doilea Război Mondial a condus la includerea articolului 28 în Tratatul de Pace de la Paris, încheiat la 10 februarie 1947. România a acceptat să achite în întregime datoriile pe care le avea față de Germania la data de 8 mai 1945, deși statul german se afla sub ocupație în luna februarie 1947, la fel ca România, iar acei bani au ajuns sub controlul celor Patru Mari Puteri: URSS, SUA, Marea Britanie și Franța. Totodată, Valeriu Florin Dobrinescu a menționat o informație despre situația existentă la 10 februarie 1947: „Conform Agenției France Press, România, «deși a declarat că va executa clauzele» [Tratatului de Pace], s-a arătat nemulțumită de faptul că este lipsită de creanțele asupra Germaniei”².

La rândul său, guvernul de la Budapesta a fost dezamăgit de poziția reprezentanților celor Patru Mari Puteri, care au obligat Ungaria să renunțe la datoriile acumulate de Germania pentru toate produsele și serviciile furnizate autorităților de la Berlin și neplătite în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. O declarație în acel sens a fost făcută de guvernul de la Budapesta (6 august 1946): „Ungaria a suferit pagube nemăsurate în timpul ocupației germane și în urma evacuării germane. Nu există nicio bază juridică sau morală pentru ca Ungaria să fie constrânsă să renunțe la revendicările ei față de Germania în favoarea dușmanilor ei. Cel

¹ Istoricul Valeriu Florin Dobrinescu preciza în anul 1988 astfel: „Articolul 27 (din Tratatul de Pace de la Paris, devenit ulterior articolul 28, paragraful 4 – *n.n.*) obliga România să renunțe la toate reclamațiile sale, inclusiv creanțe, față de Germania și supușii germani, cu excepția aceloră în vigoare sau perfectate înainte de 1 septembrie 1939. Or, în perioada neutralității României (1 septembrie 1939–22 iunie 1941, *n.n.*), relațiile cu Germania au fost de natură pur comercială. Dar și mai grav era faptul că articolul ducea la anularea unei datorii germane către România de 1 300 milioane mărci germane – se menținea astfel exigibilitatea unei datorii a României către Germania de 1 250 milioane mărci germane. Hotărîrea de a scinda cele două operații cu anularea primei și persistarea celei de-a doua echivala practic cu a-i impune României o penalitate nejustificată de 1 300 milioane mărci”. *Ibidem*, p. 146.

² Arhiva Ministerului Apărării Naționale, *fond 5419*, dosar 801/13 A, 1947, poziția 1539, f. 575. Apud Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 189.

mult, Ungaria, în calitate de fostă aliată a Germaniei, poate ceda prioritatea revendicărilor puterilor aliate, dar fără a renunța la ele”¹.

Alte informații interesante provin de la Gheorghe Tătărescu. La 23 august 1947, ministrul Afacerilor Externe și, totodată, șeful delegației române la Conferința de Pace de la Paris a declarat în Parlamentul României, înainte de ratificarea documentului semnat în capitala Franței la 10 februarie 1947: „Tratatul cuprinde multe clauze grele și multe clauze injuste. Este în primul rând injust preambulul tratatului, care nu acordă României calitatea de cobeligerantă. [...] *Este în special injustă clauza prevăzută în art. 28, care obligă România să renunțe la toate creanțele sale împotriva Germaniei.* [...] *România rămâne totuși obligată să plătească Germaniei creanțele sale [...]* și *în fapt să plătească ea Germaniei reparații.* [...] Nu este just să restituim aurul primit din Germania drept plată a cerealelor și petrolului ridicat din România și nici să înapoiem materialul rulant intrat în serviciul căilor noastre ferate prin trafic normal înainte de a fi primit înapoi materialul similar ieșit din țară în același mod sau pentru susținerea efortului de război alături de Națiunile Unite. [...] *Guvernul a acceptat tratatul [de Pace de la Paris] și sincer s-a obligat să execute în mod loial clauzele sale (s.n.)*”².

Imediat după discursul ministrului Afacerilor Externe, Parlamentul României a aprobat în unanimitate Tratatul de Pace de la Paris.

De ce s-au acceptat prevederile articolului 28 din acel document? Deoarece România a fost o țară învinsă în cel de-Al Doilea Război Mondial, nu i s-a recunoscut statutul de țară cobeligerantă, prevederile Dictatului de la Viena din august 1940 au fost anulate în întregime de cele Patru Mari Puteri, iar URSS, SUA, Marea Britanie și Franța au avut pretenții materiale și financiare față de

¹ Fülöp Mihály, *Pacea neterminată. Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe și tratatul de pace ungar (1947)*, Institutul European, Iași, 2007, p. 222.

² *Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică, 1945–1964*, coord. Nicolae Ecobescu, Editura Politică, București, 1983, p. 62.

Germania. Acestea s-au achitat inclusiv printr-o confiscare de către reprezentanții celor Patru Mari Puteri a tuturor datoriilor pe care alte țări le aveau față de Germania (România, Ungaria, Bulgaria și Italia), conform Tratatelor de Pace încheiate la Paris, la 10 februarie 1947, de fiecare țară menționată cu Puterile Aliate și Asociate.¹ În consecință, autoritățile de la Berlin nu pot fi considerate răspunzătoare astăzi în acest caz, ci liderii politici din 1947 ai URSS, SUA, Franței și Marii Britanii — care au urmărit să obțină rapid din Germania diferite produse, bani și servicii în contul despăgubirilor de război, pentru a nu repeta greșelile grave săvârșite în perioada 1919–1932 într-o chestiune similară.

La rândul lor, mareșalul Ion Antonescu și Regele Mihai I pot fi considerați vinovați de situația respectivă, deoarece au permis trimiterea în Germania a unor cantități foarte mari de petrol și produse agricole în timpul războiului, fără a recupera sumele de bani datorate de guvernul de la Berlin. Dacă germanii câștigau războiul împreună cu românii, datoriile reciproce dintre Germania și România ar fi fost probabil compensate de comun acord. Am spus „probabil” deoarece istoria acelor evenimente a fost cu totul alta, în defavoarea intereselor naționale românești.

În final, România a fost obligată să plătească Uniunii Sovietice despăgubiri de război în valoare de 300 de milioane de dolari, în același timp cu achitarea datoriei pe care o avea față de Germania (1,25 miliarde de mărci). Anumite fonduri obținute din exportul de produse românești au fost utilizate pentru alimentarea contului din care se plătea datoria față de statul german după 10 februarie

¹ Pentru detalii privind renunțarea de către Italia, România, Ungaria și Bulgaria la datoriile pe care Germania le avea față de aceste țări la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, hotărârea adoptată în acel sens la cea de-a doua sesiune a Consiliului Miniștrilor de Externe a celor Patru Mari Puteri (15 iunie–12 iulie 1946), precum și discuțiile privind prevederile finale ale celor patru tratate care urmau să fie semnate la Paris, la 10 februarie 1947, vezi Fülöp Mihály, *op. cit.*, p. 199 (pentru toate cele patru state învinse); pp. 216–217 (România); pp. 221–222 (Ungaria); pp. 278–281 (Ungaria, Italia, România și Bulgaria); p. 289 (România și Bulgaria); p. 294 (Ungaria); pp. 296–297 (pentru cele patru state învinse).